

Psykiatria Ylä-Lapissa

Laaja kaira eli erämaa-alue levittäytyy lentokoneen alla. Matkustan Suomen väkiluvultaan suurimmasta kaupungista Ylä-Lappiin, Inarin kuntaan, joka on Suomen suurin pinta-alaltaan, mutta eräs harvimmin asutuista. Inarin ja Utsjoen kunnissa eli Ylä-Lapin alueella on asukkaita yhteensä noin 8 000. Heistä merkittävä osa on saamelaisia, ja Inari onkin Suomen ainoa virallisesti nelikielinen kunta, sillä täällä puhutaan suomen lisäksi inarinsaamea, koltansaamea ja pohjoissaamea.

Teen psykiatrian alan konsultaatioita Inarin ja Utsjoen alueen työterveyshuollolle. Ensimmäisen työmatkan jälkeen olin järkyttynyt: miten psykiatrasta hoitoa voisi toteuttaa ilman isoa psykiatrian organisaatiota, ilman niitä kaikkia ryhmiä, terapiamuotoja ja kolmatta sektoria! Ajattelin, etten voi palata tänne tilanteeseen, jossa lisäksi ovat vain potilas, psykiatrinen sairaanhoitaja ja metsä – ei muita apukeinoja. Palasin kuitenkin ja onneksi palasinkin, sillä vähitellen olen hahmottanut luonnon ja yhteisöllisyyden hoidollisen merkityksen sekä sen, että vähemmälläkin voi pärjätä. Lähimpään sairaalaan on matkaa 290 kilometriä.

Aluksi oli hämmentävää, että potilas oli saattanut ajaa Utsjoelta Ivaloon tavatakseen minua. Oli suorituspaineita, mutta vähitellen olen tottunut etäisyyksiin. Sataviisikymmentä kilometriä suuntaansa on tavallinen asiointimatka. Tämä suhteuttaa omaa harmistustani etelässä, jos metron vuoroväli onkin joskus muutaman minuutin pidempi.

Pakkasta on 25 astetta, käynnissä olevien autojen rivit hurisevat parkkipaikalla, ne odottavat marketissa ostoksilla olijaa. Eräs inarilainen kertoi, ettei autoja, veneitä ja moottorikelkkoja varasteta, sillä ihmiset tuntevat toistensa tava-

rat laajalla alueella, eikä varas pääsisi pakoon. Ihmisten hyvinvointia tukee kokemus yhteisöllisyydestä, eikä siihen vaikuta satojenkaan kilometrien välimatka, kun siteet kerran ovat muodostuneet.

Luonto täällä ei ole jotain ympärillä olevaa, vaan ihminen on osa luontoa ja luonnossa vietetään aikaa. Treffeille kysyttäessä ei pyydetäkään kahville vaan kysytään: ”Lähdetkö kelkkaillemaan? Mennään ja tehdään tulet”, tai kesällä: ”Lähdetkö melomaan joelle?”

”Vähitellen olen hahmottanut luonnon ja yhteisöllisyyden hoidollisen merkityksen sekä sen, että vähemmälläkin voi pärjätä”

Alueella asuu taustaltaan hyvin erilaisia ihmisiä. Saamelaisista useat ovat traumatisoituneet lapsuudessaan ja nuoruudessaan suomenkielisten harjoittaman pakkosuomalaisamisen takia. Saamen puhuminen oli ollut kiellettyä, ja lapset oli pakotettu asumaan koulusiirtoloissa. Moni oli joutunut luopumaan äidinkielestään ja unohtanut sen. Osa on kyennyt säilyttämään kielen ja osa on opetellut sen uudelleen. Saamenkielisen on nykyisin mahdollista saada pohjoissaameksi psykoterapiaa Norjan puolella, kun Finnmarkin sairaanhoitopiirin kanssa on tehty sopimus. Saamen kieliä tuetaan nykyisin, ja monen saamelaisen identiteetti on vahva.

Ylä-Lapissa asuu suomenkielisiä, joista osan juuret ovat täällä ja osa on muuttanut etelästä. Mikäli ihminen lähtee murheitaan

pakoon pohjoiseen, saattaa hän toki löytää uuden elämänmuodon, mutta joskus murheet seuraavat ja tukiverkot ovat jääneet taakse. Psykiatrisella vastaanotolla kohtaa yksinäisyyttä ja juurettomuutta.

Yhtäältä psyykkisten sairauksien stigma elää täällä voimakkaana estäen joskus työllistymisen tai haitaten opiskelua. Olenkin ollut purkamassa ennakkoluuloja yhteistyöneuvotteluissa. Etelässä en ole joutunut useinkaan laatimaan lausuntoa työnantajalle työntekijän ”paranemisesta ja työntekoon riittävästä psyykkisestä terveydestä”.

Toisaalta Ylä-Lapissa saattaa työllistyä ihminen, jolle se sairauden vuoksi olisi etelässä vaikeaa. Esimerkiksi psykoosisairautta sairastava henkilö, jolla on harhoja lääkehoidosta huolimatta, saattaa tehdä vuosikymmeniä käytännönläheistä työtä, kuten metsänhoitoa tai kalastusta, ja olla siinä tekijänä arvostettu.

Isompien työyhteisöjen ihmissuhteet ovat joskus mutkikkaita. Työpaikkoja on vähän, ja seuraava mahdollisuus harjoittaa omaa ammattia saattaa olla satojen kilometrien päässä. Siksi työstä ei hevin luovuta ristiriitojen takia. Täällä pyritään ratkomaan konfliktit tai ainakin sietämään niitä.

Mikäli kyseeseen tulee työtehtävän tai -paikan vaihtaminen, pyritään uusi työ löytämään läheltä omaa kotia, sillä moni osallistuu päivätyönsä ohella jopa satojen porojen tokan hoitoon, eikä tokkaa voi siirtää paliskunnasta toiseen. Ihmiset ovat kotipaikkasidonnaisia.

Viime talvena lumimyrsky pyyhki läpi kairan ja kylien. Koko Ivalon kylästä katkesivat sähköt useaksi tunniksi. Häätäntymättä paikalliset toimistotyöntekijät kantoivat tuikkukynttilät kaikkiin vastaanottohuoneisiin, ja kun vielä potilas

riisui lumiset saappaansa odotustilaan ja tallusteli villasukissaan vastaanotolle, oli keskustelu kynttilän valossa tunnelmallista.

Olin tehnyt virheen erään potilaan sosiaalietuuden hakemisessa, ja siitä oli aiheutunut hänelle taloudellista haittaa. Valmistauduin jo henkisesti syytöksiin. Pyysin tapahtunutta anteeksi, mihin lappilainen potilas totesikin: ”Kiitos, että yritit parhaasi!” Täällä arvostetaan apua, koska on totuttu yleensä pärjäämään itse.

Linja-auto oli tänä aamuna pyssähtynyt kohdalleni Ivalossa, olin noussut autoon, mutta voi, minulla ei ollutkaan käteistä. Mitä sitten tapahtui, kuvaa Ylä-Lappia ja toisilleen vieraidenkin ihmisten kohtaamisia täällä. Kuljettaja sanoi minulle: ”Hyppää kyytiin, maksat siten kun voit!” ■

Ivalossa 6.12.2017
LUMIKUKKA
SOCADA

